

Й. Р. Гілецький – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри географії і природознавства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»;

М. П. Лотоцька – викладач кафедри географії і природознавства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»

АЛГОРИТМ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Роботу виконано на кафедрі географії і природознавства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»

Розглядаються підходи до комплексної характеристики суспільно-географічного комплексу, який територіально охоплює більшу чи меншу частину території держави. Пропонується план типової суспільно-географічної характеристики територіального комплексу. Він враховує сучасні наукові суспільно-географічні підходи до розгляду макрокомпонентів антропосфери.

Ключові слова: типовий план (алгоритм) комплексної характеристики суспільно-географічного комплексу, суспільно-географічне положення, секторальна структура економіки.

Hiletskyi Y. R., Lototskaya M. P. Algorithm of the Characteristics of the Social and Geographical Complex. The approaches to the complex characteristics of the socio-geographical complex, which covers a greater or lesser part of the state territory are considered. It is introduced the plan for a typical socio-geographical description of a territorial complex. The plan takes into account the modern scientific socio-geographical approaches to the consideration of the anthroposphere macro-components

Key words: typical plan (algorithm) of complex characteristics of socio-geographical complex, socio-geographical position, sectoral structure of the economy.

У географічній науці вже давно усталився типовий план фізико-географічної характеристики ПТК від глобального масштабу – географічної оболонки до локального – фації. У суспільній географії впродовж тривалого часу застосовувався в основному план вивчення економіко-географічної країни (економічного району чи адміністративної одиниці певного рангу), яка свого часу була запропонована М. М. Баранським [1]. Вона включала такі пункти: 1) вступ; 2) економіко-географічне положення; 3) природні умови і ресурси; 4) населення і трудові ресурси; 5) загальні риси господарства; 6) географія промисловості; 7) географія сільського господарства; 8) географія транспорту; 9) географія зовнішніх зв'язків; 10) економічне районування. Впродовж останніх десятиліть в суспільній географії відбулися значні трансформації концептуальних підходів, суттєво змінилися пріоритети у суспільному виробництві, запроваджені у вітчизняну державну статистику міжнародні підходи до структурування національної економіки. Все це спонукало до пошуку напрацювання нового типового плану характеристики суспільно-географічного комплексу (СГК). Проте у різних виданнях алгоритми характеристики дуже різняться підходами, часто хибують логікою побудови, не враховують міжнародний досвід та сучасні реалії структурування суспільного

виробництва. Тому існує потреба напрацювання обґрунтованого типового плану характеристики суспільно-географічного комплексу.

Мета публікації запропонувати алгоритм короткої комплексної характеристики суспільно-географічного комплексу, який би відповідав сучасним концептуальним засадам суспільної географії, враховував досвід зарубіжних країн, мав струнку і аргументовану логіку побудови.

План характеристики суспільно-географічного комплексу, який охоплює більшу чи меншу частину території країни (соціально-економічного району, адміністративної області, району) міг би мати таку структуру й послідовність:

1. Загальні відомості (адміністративно-територіальний склад території, загальна площа, чисельність населення).

2. Суспільно-географічне положення(СГП)

а) розміщення в межах території країни, адміністративної одиниці вищого рангу;

б) оточення (сусідні СГК, вихід до моря);

в) загальні риси географічного середовища (домінуючі класи та типи ландшафтів території)

г) розміщення відносно транспортних шляхів міжнародного та загальнодержавного значення;

д) соціально-економічна та геополітична оцінка СГП.

3. Населення:

а) тренд зміни чисельності населення, демографічні процеси та їх вплив на статеву-вікову структуру населення;

в) розселення населення (середня щільність та її просторові відмінності, рівень урбанізації, найбільші міста, агломерації);

б) етнонаціональний склад населення та його духовна культура (мова, релігія, традиції);

г) оцінка працересурсного потенціалу та стану його використання.

4. Природоресурсний потенціал:

б) ресурси для сільського і лісового господарства (структура та якість земельних угідь, агрокліматичні ресурси, лісові ресурси);

а) ресурси для промисловості (мінеральні – енергетичні, рудні, нерудні; водні та гідроресурси);

в) рекреаційні ресурси: природні (ландшафти суходолу, мінеральні води, лікувальні болота, озера, узбережжя морів і ін.); історико-архітектурні.

5. Загальні риси господарства:

а) питома вага СГК у загальному обсязі ВВП держави (адміністративної одиниці);

б) загальні риси секторальної структури економіки;

в) галузі спеціалізації.

6. Сільське та лісове господарство:

а) аграрні відносини, рівень розвитку та структура сільськогосподарського виробництва;

б) рослинництво (основні напрями рослинництва, структура посівних площ, поширення та продуктивність основних сільськогосподарських культур);

в) тваринництво (кормова база, основні напрями тваринництва та їх поширення);

г) лісове господарство (основні напрями лісокористування та їх продуктивність);

7. Промисловість:

а) паливна промисловість та електроенергетика;

б) металургійне виробництво;

- в) машинобудування;
- г) хімічна і лісова промисловість, промисловість будівельних матеріалів;
- д) легка та харчова промисловість.

9. Торгівля:

- а) внутрішня торгівля;
- б) основні напрямки зовнішніх торгових зв'язків;
- б) структура зовнішньої торгівлі.

10. Транспорт:

- а) загальні особливості розвитку транспорту (транспортна мережа, структура вантажо- та пасажирообігу);
- б) сухопутний (залізничний, автомобільний, трубопровідний) транспорт;
- в) водний (морський і річковий) та повітряний види транспорту.

11. Туризм:

- а) особливості розвитку;
- б) найважливіші туристські райони та центри.

12. Регіоналізація та регіональні проблеми:

- а) особливості суспільно-географічної регіоналізації;
- б) проблеми розвитку регіонів.

Щодо розгляду загальних відомостей першим пунктом, то тут усе зрозуміло. Поняття суспільно-географічного положення все ширше починає використовуватись при географічній характеристиці соціально-економічних об'єктів. Його розглядають як поєднання природно-, економіко-, політико-географічного, транспортного та інших видів положення [2]. При короткій характеристиці СГК, коли СГП не є основним об'єктом дослідження, достатньо обмежитись розглядом основних елементів СГП. При розкритті природно-географічного положення потрібно передусім звернути увагу на домінуючі класи ландшафтів території (гірські чи рівнинні) та їхні типи (виділяють всередині класів за певним співвідношенням тепла і вологи, яким зумовлюється зональний розподіл типів ґрунтового і рослинного покриву, характер протікання фізико-географічних процесів).

Обґрунтування структурно-логічної схеми вивчення населення СГК на сьогодні менш-більш усталилося. А ось оцінка природо-ресурсного потенціалу, беручи до уваги необхідність розгляду секторальної структури економіки, потребує певної зміни послідовності розгляду. Тому й пропонується дати спочатку оцінку ресурсам для первинного, а потім – для вторинного та третинного секторів економіки. Цій же логіці підпорядкована запропонована послідовність розгляду господарської діяльності у межах СГК.

Для більш повної аргументації оптимального алгоритму суспільно-географічної характеристики країни, соціально-економічного району, адміністративної одиниці певного рангу необхідно ширше опрацювати подібні алгоритми, які практикуються у різних країнах, де географічна наука займає провідні позиції.

Список використаних джерел

1. Баранский Н. Н. Методика преподавания экономической географии: пособие для учителей / Н. Н. Баранский. – М. : Учпедгиз, 1960. – 452 с.
2. Луцишин П. В. Євро регіон Буг: обласний суспільно-географічний комплекс: теорія, методика, практика / П. В. Луцишин. – К. : ІСД МО, 1996. – 207 с.